

1. Vznik a vývoj hnutí waldorfských škol

První waldorfská škola byla založena a 7. září 1919 otevřena ve Stuttgartu. Stalo se tak na přání Emila Molta, majitele továrny na tabákové výrobky Waldorf – Astoria, úspěšného podnikatele a člověka zaujatého Steinerovými přednáškami. Molt chtěl zřízením školy podle Steinerových ideálů umožnit novou a podle jeho vlastního přesvědčení adekvátní výchovu především dětem svých zaměstnanců, případně i dětem dalších rodičů oslovených antroposofií. Rudolfu Steinerovi (1861 – 1925), klíčové postavě antroposofie a pedagogiky waldorfských škol, se tak naskytla jedinečná příležitost k uplatnění svých výchovných představ v praxi. Zřízením waldorfské školy ve Stuttgartu byl položen počátek rozvoje hnutí škol, které dnes patří – vedle montessoriovských škol – k nejrozšířenějším tzv. alternativním školským systémům ve světě.

První waldorfská škola začínala ve svém prvním školním roce s 8 učiteli a 175 žáky, během 7 let však tu již bylo, jak uvádějí prameny (sr. Edmunds, nedatováno), přes 1000 žáků a 60 učitelů. Postupně vznikaly tyto školy na dalších místech v Německu i za jeho hranicemi. Podle údajů Kranicha (1990:6) bylo do vypuknutí 2. světové války v Německu zřízeno celkem 8 waldorfských škol. První zahraniční waldorfskou školou založili již v roce 1923 v Holandsku (Haag), dva roky nato vznikla waldorfská škola ve Velké Británii (Londýn), v roce 1926 ve Švýcarsku (Basilej, Curych), Norsku (Oslo), Portugalsku (Lisabon) a Maďarsku (Budapešť). První školou tohoto typu na

americkém kontinentě se stala waldorfská škola v New Yorku v roce 1928. Vedle základních škol (na něž často později navazovaly střední stupně) vznikaly záhy i školy mateřské a také školy zvláštní. Od samého počátku se rozvíjelo i organizované vzdělávání učitelů.

Nástup nacismu v Německu znamenal přerušení rozvoje většiny waldorfských škol. Po zákazu otevírání nových prvních tříd a odvolávání učitelů neárijského původu z míst přišel v roce 1938 zákaz waldorfských škol v Německu. Podobný osud stihl tyto školy na všech územích ovládaných během 2. světové války Němci.

Brzy po kapitulaci Německa byly ovšem waldorfské školy znovuobnovovány. Již v roce 1952 jich existovalo ve Spolkové republice Německo celkem 25. Na území někdejší Německé demokratické republiky byla však jen nakrátko znovuzřízena jediná waldorfská škola – v Drážďanech (zrušena roku 1949). Po válce zaznamenalo hnutí waldorfských škol kvantitativní nárůst i v dalších zemích. 50. a 60. léta a zejména poslední dvě desetiletí jsou pak obdobím jeho relativně značného rozmachu ve světě. Jestliže v roce 1968 uvádí Stewart (1968:159), že ve světě existuje asi 70 těchto škol, pak např. v květnu 1990 přináší časopis *Child and Man* seznam, v němž je uvedeno 469 těchto škol rozmístěných v různých zemích pěti kontinentů. V tomto seznamu ještě nejsou zaznamenány první waldorfské školské iniciativy v bývalých tzv. socialistických zemích střední a východní Evropy. I v těchto zemích se hnutí waldorfských škol prosazuje ze všech tzv. školských alternativ dosud nejvýrazněji. Údaje o současném stavu se tedy rychle mění.

Příčiny růstu hnutí lze, kromě jiného, vidět i v následujících okolnostech: rodiče kladně oceňují duchovní hodnoty, k nimž se waldorfské školy hlásí; absolventi jsou „věrni“ (přihlašují do

těchto škol své děti); založení waldorfské školy není v počátcích příliš drahé: 1. rok – 1 učitel, 1 třída (později pocho- pitelně nároky vzrůstají). Významnou roli v tomto směru se- hrává také velmi dobře organizovaná, účinná a nezištná pomoc mnoha již zkušených antroposofů a učitelů waldorfských škol tam, kde je pedagogika waldorfských škol dosud málo známá, ev. kde se o založení waldorfské školy teprve uvažuje. To byl a je do jisté míry i případ českého prostředí, kde můžeme být dodnes svědky velmi usilovné práce německých, holandských a dalších protagonistů antroposofie a pedagogiky waldorfských škol při šíření těchto idejí a podpoře praktických inicia- tiv.

Ač byla aktivita českých antroposofů do druhé světové války poměrně bohatá, na území předválečného Československa byla zřízena, jak uvádějí některé prameny, pouze jediná ma- teřská škola waldorfského typu, a to v Bratislavě. Založila a rozvíjela ji tamější německy mluvící menšina. Vůbec první školské iniciativy tohoto zaměření se tak v Čechách a na Mora- vě objevily teprve po roce 1989. V řadě míst (Brno, Ostrava, Písek, Praha, Příbram, Semily, atd.) mají dnes za sebou první a jistě nelehké období existence.

Každá z waldorfských škol představuje zcela autonomní výchovné a kulturně – osvětové centrum, jednotlivé školy však často velmi živě spolupracují. Nikoli nevýznamnou roli v tomto směru se hrají federace waldorfských škol, existující na ná- rodní i nadnárodní úrovni, které se snaží vycházet potřebám jednotlivých škol vstříc, ať již jde o oblast organizační, finanční, pedagogickou, právní či jinou. Četné učitelské konference, semináře, výměny učitelů a studentů a další aktivity probíhají často, nikoli ovšem výhradně, přičiněním zmíněných federací.

Vztah waldorfských škol a jejich federací nebývá zatížen zbytečnou byrokracií a formálností. Ostatně, členství ve federaci je výhradní věcí každé jednotlivé waldorfské školy. Současný předseda Asociace waldorfských škol Severní Ameriky, David Alsop, k tomu dodává: „tím, co waldorfské školy spojuje, je spíše filozofie a pedagogika, než sounáležitost k jakémukoliv druhu organizace“ (Hackett, 1991:12).

Jednotlivé federace waldorfských škol, ale i jiná sdružení, vydávají řadu pedagogických časopisů, které mají na soudržnost a rozvoj hnutí rovněž příznivý vliv. V Německu je to zejména „Die Erziehungskunst“, ve Švýcarsku „Die Menschenschule“, v Holandsku „Vrije Opvoedkunst“, v anglicky mluvících zemích „Child and Man“, „Paideia“, „AWSNA Newsletter“, „Perspectives“, atd. Antroposofická vydavatelství pak produkují mnoho titulů pedagogicky i jinak zaměřené literatury.

Významné místo v životě hnutí zauímají učitelské semináře (často mezinárodní), jež pěstují relativně těsné kontakty se školami „v terénu“. Silné vazby mají waldorfské školy i s četnými dalšími antroposoficky orientovanými iniciativami (zaměřenými na speciální pedagogiku, zemědělství, medicínu, terapii, umělecké oblasti, architekturu, ekonomii, management, atd. – srov. např. Amrine, 1990; Antroposofie, 1991; apod.). A konečně, stále živější vztahy navazuje hnutí waldorfských škol i se světem „vnějším“. Jednak s jinými školskými alternativami (děje se tak např. společným postupem při koncipování 13. ročníku připravujícího studenty pro státní maturitu v zemích, kde je to z legislativních důvodů nutné, dále v komunikaci se státním aparátem, atd.). Těsnější kontakty dnes pěstují waldorfské školy i se státními školami, včetně univerzit (např. při budování integrovaných programů učitelského vzdě-

lání – viz univerzity v Antiochu v USA, v britském Plymouthu, atd.) a s dalšími subjekty. Zdá se, že jistá uzavřenost hnutí waldorfských škol, příznačná pro několik prvních dekád jeho existence, začíná být překonávána.